

תחנת הצלה

סגירת המעגל המרגשת של תינוקות מחנה העקורים פרנוואלד בגרמניה: 61 שנה מאז עזב אחרון היהודים את האתר שהוקם לאחר השואה, 17 מהם הגיעו מישראל לטקס פתיחת מרכז שימור במקום • במפגש המרגש הם העלו זיכרונות מהתקופה, סיפרו על התקווה שהפיחה בהם השהות בו וגם דיברו על ההערכה לגרמנים שיזמו את אתר הזיכרון • "זה מקום לזכור לא את המתים, אלא את החיים", אמרה אחת מהן

מעין הרוני

ה

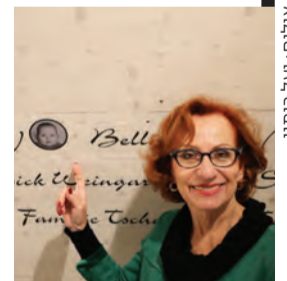
תקלה יוצאת דופן נצ' פתה שלוש שבועות שבתוריה, באזור פריז רי וסקט בשם ואלדראם בעיר וולפראטסאוזן. חוותו של המקום אינה מסגירה את העובדה כי עד לפני 61 שנים שכן שם אחד ממחנות העקורים הגדולים שהוקמו לאחר מלחמת העולם השנייה: פרנוואלד – מקום שיהודים רבים ששררו את התופת ולא היה להם לאן לשוב מצאו בו מפלט.

מאות אנשים מרחבי העולם הגיעו שלושם להנחך במקום מרכזי שימור. בהם בלטו 17 ישראלים בשנות ה-60 ותחילת ה-70 לחייה, דור שני לניצולי שואה, מלווים בבני משפחותיהם. אף שמרביתם אינם מכירים את האתר, כולם נולדו פה, בפרנוואלד, ולרובם זהו הביקור הראשון בו מאז עזבו אותו עם הוריהם בניקותם. כולם נולדו בין השנים 1946-1957, שבהן היה המחנה פעיל.

באופן לא צפוי, נחנך במקום מרכז שימור, לא מתוך יוזמה ממשלתית אלא אזרחית. בשנות פעילותו, באזור כיבוש אמריקאי (שהופעל בין היתר בחסות אוניברסיטת אונברג), מנה פראנולד כ-6,000 פליטים יהודים. מתקני המחנה שימשו בעבר כמגורים לעובדי חברת התחמושת אי ג'ה פארבן, ובמלחמת העולם השנייה כמחנה כפייה. ב-1957 סיפקה המשלה הגרמנית (שפרשה חסותה על המחנה כמה שנים קודם לכן) פתרונות דיוור למי

צילום: ג'ני שרת

צילום: ג'ני שרת

צילום: ג'ני שרת

פחות האחרונות שנתרו שם ומסרה את השטח לידי הכנסייה הקתולית. עד לפני שלוש שנים, רק מבנה נטוש עלוב אחר – ששימש בשעתו בית מרחץ משותף ומקווה טהרה – רמו במשועל על הנוכחות היהודית שחייתה במקום בעבר. אבל אז הגיעה יוזמה נרל'נית לרכוש את האזור ולהרוס את המבנה לטובת שכונת וילות. את תגובת הנגד לא היה אפשר לה'ות: עמותת הבאדהאוס (Badehaus), על עשרות מתנדביה הלא יהודים, הוקמה כמטרה לגייס כסף כדי לקנות את המבנה ההיסטורי של המקווה ולייעדו לשימור. כך נאספו יותר ממיליון יורו, ולפני כשנתיים החלה העמותה בשיפוץ המבנה לטובת מרכז לזיכרון שמשפך את סיפורם של השורדים היהודים בשנים שבהן קמו מאפר ופתחו בחיים חדשים.

מוטיב חוזר בסיפוריהם של כל הילדים הוא ניסויי הוריהם במחנה. וזוגות רבים התחתנו שם, ושיעור הילודה בשנת 1946 עמד על 80:70 לידות לאלף, כמעט פי שניים מזה הקיים במדינות המתפתחות. "הרבה מהם לא חשבו שיכולו שוב לה' ביא ילדים, בין היתר בגלל תת-תזונה, ופתאום, כשהחלו להיווצר זוגות, היו יל' אחר הרבירים החשובים במוזיאון החדש, שמרתק את המבקרים, הוא תערוכת מור צגים נדירים. לצורך כך נתבקשו ילדי המחנה לשלוח כל מסמך, צילום או ת' עור שיהיה ברשותם. לפני כשנה אף ביק' רה בארץ ראש העמותה, ד"ר סיביל קרא' פט, כדי לערוך ראינות עם כמה מיוצאי

צילום: ג'ני שרת

לפני השואה, ומפגש מקרי לאחר המלח' מה הובילם להקמת משפחה במחנה. רומ' ני נולדה בפרנוואלד בשנת 1950 להוריה מאיר שרובם השואה, שמוצאם בעיירות קרו' בות זו לזו באזור לובלין שבפולין. הם נפ' גשו מחדש במחנה זימני אחר, שם התחתנו ואף נולד בנם הבכור. משם המשיכו לפי רנוואלד. כשרומני היתה פעוטה בת חצי שנה, הגיעה משפחתה לגנוי יורק. כשהמלחמה הסתיימה הם שמעו מפה לאוזן סיפורים על הווועות שהתרחשו בעיירות שלהם ובבניו שלא כדאי לחזור לפולין, היא מספרת. "וטוב שלא חזרו, כי טבחו את אלה שעשו זאת. לא היה להם כלום – לא כסף, לא ארוחות. רק שבי' רון לב מהחוויות האישיות שלהם וממה

דתי מה שיכולתי. הביקור במקום הוא חוויה טעונה מאוד ומרגשת, כי פה אני מקבלת את התחושה שאני באה ממורשת, עולם יהודי משמעותי מאוד". השלב הזה, של "איך טרנויט", נראה כמו מרכיב בלתי-נפרד מהמורכבות הר' גשית שמנצחת על האירוע. "את סיפ' רם של מחנות העקורים הייבים לספר", ממשיכה בלן, "המעבר הזה, בין שלב ה' וועות לארץ ישראל, הוא המהות, כי מה' מעבר הזה התחלנו לחיות. זה המקום שבו אני יכולה לכבד את הורי, כי זה לא מובן מאליו ששורדי את השואה ומתחילים מחדש. פרויקט השימור של הבאדהאוס הוא הפעם הראשונה שמישהו אומר שמי' שוה טוב קרה בארמה הזאת, כי כאן אנ' שים קמו והתחילו מחדש, כאן היהודים ניצחו במלחמה. זו לא אנדרטה אלא מקום חי שלומדים בו, מקום לזכור בו לא את המתים, אלא את החיים".

המרכיב המהותי של המוזיאון, כא' מור, הוא מבנה בית המרחץ והמקווה. אולם החלוקה בין מקווה לבית מרחץ, היא כשעצמה ערות לחיים הרבי-גוניים שקמו לתחייה במחנה. "המקווה היה למטה, ומי שהיה רחי הלך למקווה. אבל ככל זאת, למעלה היה בית מרחץ", מצ' ביעה בלן. "דוד שלי זוכר שהלך עם אבא שלי לעשות מקלחת פעם בשבוע. היה פה הכל: בתי כנסת חרדיים, חסי' דיים וגם מתונים יותר. אנקרוטה מע' נינת היא שהאמריקאים הניחו שמנהיג היהודים צריך להיות רב, ולפיכך נתנו את התפקיד לרב יקותיאל יהודה הלבר' שטאם מצאנז'קלוינובורג, מייסד קריית צאנז' בתנניה ובית חולים לניאדו, שהגיע למחנה לאחר שאשתו ר' 11 ילדיו נספו באושוויץ והוא שרר את צעדות המוות. הלברשטאם נמנה עם הורם החרדי שה' נגד לציונות (לימים התמתן ועלה ארצה מ' 78), וזה יצר מאבק בין הציונים לח' דרים. הציונים פנו לאמריקאים וביקשו בחירות. זה הוסיסם, והציונים ניצחו".

גרמנים: הדור הבא
רמות נוספת, בלתי נפרדת מאלו המ' וזוהת עם המחנה, חזרת אצל כמה מה' מרואינים: ה'ר' גרליוו (גוסטס) לחמן, לימים מנהל המיתולוגי של תיכון כצ' נלסון בכפר סבא ויר' ארגון מנהלי בתי הספר העל-סדריים בישראל. לחמן איבד גם הוא בפרנוואלד, זה עלה, וכך נחשפ' ת' לזה. בגיל מאוחר יותר אמא שלי הת' חילה לספר יותר, גם לילדים שלי, על המלחמה בכלל וגם על המחנה. בשבילי זה היה גרפי מאוד, והתחושה שלי תמיד הייתה מוזרה. תמיד הרגשתי שגולדתי לפני שנתיים וחצי, ומלווה גם הוא את עמיתת הבאדהאוס. הוא נולד בפרנוואלד ב-1947, לאחר שהוריו, ילדי פולין, מאזור גליציה המזרחית (היום אוקראינה),

נפגשו ונישאו במחנה. עבור לחמן הבן, שבגיל עשרה הורשים עלה עם אמו ארצה לקיבוץ אשדות יעקב, פתיחת המוזיאון היא גם "סגירה של מעגל", בעיקר מתר' קף מעורבותו של אביו במחנה: "השואה הנוראה שאותה חווה באירופה, על משמ' עיוניתיה הנרחבות, ליוותה אותו בכל חייו ודרבנה אותו להיות מורה, מתנך ומנהל נערץ ולחנך דור חדש של ישראלים. דור משכיל, נכון, הומניסטי וציוני. את חזמתו הטביע על דורות של תלמידים ובני נוער באזור השרון".

"אבא של שי היה מורה נהדר", מעידה באופן בלתי אמצעי לאה לוי' בת ה-85. מבין 17 יוצאי פרנוואלד שמבקרים פה, לוי', מלווה בבנה ובכללתה, היא היחידה שלא נולדה בו. לוי', ניצולת שואה, הגי' עה למחנה בגיל 10. זו גם הפעם הראש' נה שהיא מבקרת בו מאז. "התקופה בפ' רנוואלד היא הכי יפה שאני זוכרת, יותר מהארץ אפילו", היא אומרת, "כאן התח' תנתי, כאן פתאום קיבלו לחם לאכול". את בעלה, מניצולי שינדלר, הכירה במחנה. כיום היא אם לשני בנים וסבתא לארבעת נכדים ושישה נינים. "זו הוכח' הכי גדולה שוכיתי בה. זה הפיצו' לכל החיים. אני מתרגשת מכל הסיפור הזה", מוסיפה לוי' על האירוע היום, "אחרי כל כך הרבה שנים, ההכנות לקבל אותנו פה, ושיש מי שחושב שצריך לזכור את הד' ברים האלה, כי היו דברים איומים שא' אפשר להאמין שקרו. אי אפשר לשפוט את הדור הזה על בסיס מה שהיה פעם".

המילים שלה מייצגות מורכבות רג' שית ששורה בכל. במרחק שני דורות מלוי', ניכרת אותה תחושה גם בדבוריה של יעל רומני (25), בתה של הל'י. "באתי לראות את המקום שבו אמא שלי נולדה, את המקום שבו מצאו סבא וסבתא שלי, ועוד רבים אחרים, נחמה לאחר השואה. הקשר שלי למקום הוא ברור מאוד, ואני מוצאת את עצמי עומדת ליד הרבה מת' נדבים מקומיים שתפעלו, סידרו ודאגו לכולם. עבדתי זה היה שונה מיוחד לראות את רמת המסירות ואת הקשר שיש להם למוזיאון. היו שם גם צעירים בגיל שלי. דיברתי איתם כדי להבין מה הביא אתם להיות מעורבים כל כך לעומק בפרויקט כזה. כולם אמרו לי, במילים אחרות, שהם תושבי המקום שגדלו וגדלו בא' זור. ההיסטוריה ומה שהיה כאן בתקופת מלחמת העולם השנייה ולאחריה חשובה להם".

בלן, מהדור האמצעי, נבחרה לשאת דברים בטקס לצד לחמן "שקלתי מילה במילה", היא סיפרה קודם לכן. "אני מרגישה אזרחית אמיתית, אני מרגי' שה שאני מייצגת את כל היהודים. צריך לדבר על השואה, אבל גם על שיתוף הפ' עוליה פה. יש אנטישמיות בגרמניה ובמי' חו בוואריה, והנה אנחנו עומדים דווקא כאלו, מכבדים את הורינו במידה רבה הודות ליוזמה של מתנדבים גרמנים דור שני ושלישי. זו פעם ראשונה שגורם רשמי לא ממשלתי החליט שחייבים לש' מור על אתר להנצחתם של השורדים".

נפגשו ונישאו במחנה. עבור לחמן הבן, שבגיל עשרה הורשים עלה עם אמו ארצה לקיבוץ אשדות יעקב, פתיחת המוזיאון היא גם "סגירה של מעגל", בעיקר מתר' קף מעורבותו של אביו במחנה: "השואה הנוראה שאותה חווה באירופה, על משמ' עיוניתיה הנרחבות, ליוותה אותו בכל חייו ודרבנה אותו להיות מורה, מתנך ומנהל נערץ ולחנך דור חדש של ישראלים. דור משכיל, נכון, הומניסטי וציוני. את חזמתו הטביע על דורות של תלמידים ובני נוער באזור השרון".

"אבא של שי היה מורה נהדר", מעידה באופן בלתי אמצעי לאה לוי' בת ה-85. מבין 17 יוצאי פרנוואלד שמבקרים פה, לוי', מלווה בבנה ובכללתה, היא היחידה שלא נולדה בו. לוי', ניצולת שואה, הגי' עה למחנה בגיל 10. זו גם הפעם הראש' נה שהיא מבקרת בו מאז. "התקופה בפ' רנוואלד היא הכי יפה שאני זוכרת, יותר מהארץ אפילו", היא אומרת, "כאן התח' תנתי, כאן פתאום קיבלו לחם לאכול". את בעלה, מניצולי שינדלר, הכירה במחנה. כיום היא אם לשני בנים וסבתא לארבעת נכדים ושישה נינים. "זו הוכח' הכי גדולה שוכיתי בה. זה הפיצו' לכל החיים. אני מתרגשת מכל הסיפור הזה", מוסיפה לוי' על האירוע היום, "אחרי כל כך הרבה שנים, ההכנות לקבל אותנו פה, ושיש מי שחושב שצריך לזכור את הד' ברים האלה, כי היו דברים איומים שא' אפשר להאמין שקרו. אי אפשר לשפוט את הדור הזה על בסיס מה שהיה פעם".

המילים שלה מייצגות מורכבות רג' שית ששורה בכל. במרחק שני דורות מלוי', ניכרת אותה תחושה גם בדבוריה של יעל רומני (25), בתה של הל'י. "באתי לראות את המקום שבו אמא שלי נולדה, את המקום שבו מצאו סבא וסבתא שלי, ועוד רבים אחרים, נחמה לאחר השואה. הקשר שלי למקום הוא ברור מאוד, ואני מוצאת את עצמי עומדת ליד הרבה מת' נדבים מקומיים שתפעלו, סידרו ודאגו לכולם. עבדתי זה היה שונה מיוחד לראות את רמת המסירות ואת הקשר שיש להם למוזיאון. היו שם גם צעירים בגיל שלי. דיברתי איתם כדי להבין מה הביא אתם להיות מעורבים כל כך לעומק בפרויקט כזה. כולם אמרו לי, במילים אחרות, שהם תושבי המקום שגדלו וגדלו בא' זור. ההיסטוריה ומה שהיה כאן בתקופת מלחמת העולם השנייה ולאחריה חשובה להם".

בלן, מהדור האמצעי, נבחרה לשאת דברים בטקס לצד לחמן "שקלתי מילה במילה", היא סיפרה קודם לכן. "אני מרגישה אזרחית אמיתית, אני מרגי' שה שאני מייצגת את כל היהודים. צריך לדבר על השואה, אבל גם על שיתוף הפ' עוליה פה. יש אנטישמיות בגרמניה ובמי' חו בוואריה, והנה אנחנו עומדים דווקא כאלו, מכבדים את הורינו במידה רבה הודות ליוזמה של מתנדבים גרמנים דור שני ושלישי. זו פעם ראשונה שגורם רשמי לא ממשלתי החליט שחייבים לש' מור על אתר להנצחתם של השורדים".